

נשיא כרי יהחמא

מחזה כולו הזכיר קצת את סיגנון הקומדיה דל'ארטה. אולם הנפשות היו משוכנעות כי הן ממלאות תפקידים בדראמה היסטורית.
שלוש נפשות טיילו לאשקלון, כדי להיפגש עם הנפש הרביעית. חבריה הכנסת עקיבא גוברין (מפא"י), מרדכי נורוק (מפד"ל) ומרדכי ביבי (אחדות העבודה) באו להתחנן בפני יצחק בן-צבי שיאות להיעתר לבקשתם ולהסכים לבהירתו בשלישית לנשיא המדינה. מסע המשלחת היה רצוף דראמטיות וצערתישמה. הרב מרדכי נורוק, למשל, הודיע כי הוא "נאבק עם רפאול, הפרופסור צונדק, כדי שירשה לו להצטרף למשלחת". ללמדך כי למעשה מחרף נורוק הזקן והטוב את נפשו ושם את חייו בכפו כדי להשתתף בשליחות עילאית זו.

עקיבא גוברין הצהיר כי המשלחת מופיעה "בשם רוב הכנסת, ולא בשם הקואליציה". כלומר, אך מיקרה הוא, מאותם מיקרים המבלבלים לעיתים את ראשי ההיסטוריונים, כי בשליחות נעלה זו משתתפות אותן שלוש המפלגות שהן חברות הקואליציה. (פתי יכול להתפתח להאמין כי "קואליציה" ו"רוב" הם היגיון, מאחר שהקואליציה אינה יכולה למשול ללא רוב, והרוב אינו יכול להישאר באופוזיציה. אך עקיבא גוברין בודאי מיטיב לדעת עניינים כגון אלה.)

המרדכי השני שהשתתף במשלחת פורימית זו, מרדכי ביבי, הצהיר כי אומנם הוא בא כנציג מפלגה, ולא כנציג עדה — אך מאחר שהוא, במיקרה, בן עדות המזרח, הרי יש לשליחותו גם משמעות עדתית. עדות המזרח פשוט משתגעות אחרי הנשיא האשכנזי, ומזלזלות באותם משורפים הטוענים כי במדינה שכמעט כל שליטיה אשכנזים, ושרוב אזרחיה ספרדים, אולי מוטב שהנשיא לפחות, יהיה ספרדי.

מה יכול היה יצחק בן-צבי לעשות מול לחץ משולש כזה של גדולי האומה, שהשליכו את נפשם מנגד כדי לבוא אליו אשקלונה? אכן, לא היתה לו ברירה. הוא נענה לתחנוניהם והסכים לכהונה שלישית.

הקומדיה יכלה להיות משעשעת, לולא עמדה במרכזה בעייה רצינית מאוד, שרק מעטים במדינה נותנים את דעתם למלוא חומרתה:

**מה צריך להיות נשיא המדינה? מה הוא צריך לייצג ולסמל?
ומכאן שאלה נוספת:
האם כהונתו השלישית של יצחק בן-צבי מועילה למדינה, או שהיא תגרום לה נזק שאי-אפשר יהיה לתקנו?**

מדך בשר ודם

רשפה העברית, אין משמעות מדויקת למונח "נשיא". בתנ"ך מוזכרת המלה צ'ש' רות פעמים. "הנשיאים בעדה" לא היו אלא מנהיגיה ומכובדיה.
אולם בעברית המדינית החדשה המלה "נשיא" היא תרגום המונח המערבי PRESIDENT, שמקורו במילה הרומאית PRAESSES, תולדותיו של מונח זה מסבירות את מהותו. באימפריה הרומאית, לא היה ה"פריסט" אלא מושל מחוז. מימי הקיסר דיוקלטיאן והלאה היה הפריסט מעין מינהל-קיסר במחוז. במובן זה נשתמר המושג בימי הביניים באירופה, כשהפריסט (או "פרסידנט") היה נציב הקיסר.

גם בכריטינה לא היה ה"פרזידנט" אלא מושל מחוז ממונה מטעם המלך. אולם במושבות הבריטיות באמריקה הצפונית, הפך ה"פרזידנט" יושב-ראש המועצה המחוזית, וניבחר על-ידי המועצה עצמה. כך ניתן למושג לראשונה תוכן דמוקרטי, והוא ציין את המושל הניבחר הראשי של המחוז.

אחרי שארצות-הברית כבשה את עצמאותה במלחמת-השחרור, קבעה החוקה כי "פרזי-דנט" יהיה להבא ראש הממשלה הפדרלית. על-פי תקדים זה נתקבל בעולם כי התואר "פרזידנט" מגיע לראש הניבחר של קהיליה מודרנית.

אולם רוב הקהילות המודרניות לא הלכו בדרכה של ארצות-הברית, ולא איחדו את תפקידי ראש-המדינה וראש הממשלה באיש אחד. ברובן המכריע של המדינות נקבעה הפרדה ברורה בין "הנשיא", שהוא ראש-המדינה, לבין "ראש-הממשלה", שהוא ראש הרשות המבצעת.

להפרדה זו יש משמעות עמוקה ביותר, והיא מתייחסת במישורין למוכח העתיק של המונח "פרזידנט" כנציג הכתר. הנשיא המודרני בא במקום המלך.
במישור המלוכני החוקתי (כמו בכריטינה), המלך עומד מעל לכל המפלגות, המעמדות והאינטרסים הכיתתיים. הכתר מייצג את המדינה בתור שכזו, את רעיון האחדות הלאומית. הוא מגלם את הוהות הלאומית-הממלכתית.

לעומת זאת, ראש-הממשלה הוא בהכרח נציג מפלגתי. כאיש-מפלגה, הוא מייצג אינטרסים כיתתיים ומעמדיים של חלק מן האזרחים. הוא מתקיף את יריביו ומותקף על-ידם, הוא מעורב בכל הסיכסוכים הרעיוניים והחומריים המפלגים את החברה הדמוקרטית התקינה. כך נוצרה קוטינות בריאה: המלך מייצג את היסוד הניצחי ועומד מעל לכל הסיכסוכים — ואילו ראש-הממשלה באים והולכים, בהתאם לשינויים המדיניים במדינה. במדינות בהן תפס המישור הרפובליקאי את מקומו של המישור המלוכני-החוקתי, נשאר אותו עיקרון על כנו. לא התחלף דבר, זולת התואר של ראש-המדינה ואופן מינויו.

במקום המלך, המושל "כחסד אלהים", בא הנשיא, הניבחר על-ידי בשר-ודם — לרוב על-ידי הפארלמנט.

הקוטביות נישאת: הנשיא מייצג את כלל האומה, את היסוד הלא-ר
מו הניצחי, העומד מעל לכל הסיכסוכים והתמורות — בעוד שראשי הממשלה הוא איש מפלגתי, הזוכה זמנית לתמיכת רוב הבוחרים. ההפרדה בין השניים חייבת להיות ברורה, גם למעשה וגם להלכה.

נשיא ונושא-כלים

עם הקמת מדינת-ישראל, נתקבל למעשה עיקרון זה. אומנם דאג דויד בן-גוריון שלא תתקבל חוקה כתובה, שהיתה עשויה להצר את צעדיו. אולם שורה של חוקים ונוהלים קבעו כי המדינה לא תלך בדרך המישור הנשיאותי האמריקאי (בו הנשיא הוא גם ראש הממשלה), אלא בדרך הנוהג הרפובליקאי האירופי, כפי ששרר אז בצרפת, באיטליה, בגרמניה המערבית ובמדינות רבות אחרות.

ואומנם, אישיותו של הנשיא הראשון הלמה יפה רעיון זה. חיים וייצמן לא היה מזוהה עם שום מפלגה. בימי כהונתו הקודמת, כנשיא ההסתדרות הציונית, שיתף פעולה עם מפא"י והיה קרוב לפלג הפחות-ימני של הציונים-הכלליים, אך איש לא ראה בו נציג של מפלגה זו או אחרת.

בימי כהונתו, בת ארבע השנים, הצדיק חיים וייצמן את האמון שי ניתן בו. הוא עמד מעל לכל המפלגות. כאישיות בינלאומית מפורסמת ומכובדת, סימל גם בעיני העולם את דמות ישראל החדשה. יחד עם זאת, לא ניסה מעולם להתערב בעניינים פוליטיים שוטפים.

כאשר מת וייצמן, לפני עשר שנים בדיוק, נתעוררה הבעייה מי יוכל למלא את תפקידו באותה צורה. לא היה שום מועמד טבעי. ואכן, הכנסת התפלגה לכמה מחנות, כאשר כל מחנה — מפא"י, הימין, הדתיים, השמאל — מציג מועמד משלו. לשום מועמד לא היה רוב מצב מביש זה נבע במידה רבה מעמדת מפא"י. דויד בן-גוריון העמיד תחילה פנים כאילו היה רוצה למסור את הכהונה לפרופסור אלברט איינשטיין, המדען הגאוני. אך בשעה שפירסם הצעה זו ברבים, ידע בן-גוריון היטב שאין לה שמץ של סיכוי להתגשם. איינשטיין כלל לא חלם לבוא לישראל, ואיש לא דאג לשאול אותו לפני הפירסום.

מאחורי מסך-עשן זה הכין בן-גוריון הצעה הפוכה: למסור את ה
כהונה לעסקן מפלגתי מובהק של מפא"י. במלים אחרות: למסור למפ"י לגה אחת את תפקידי ראש-המדינה וראש-הממשלה.

עצם הרעיון הזה קומם, בצדק, את ראשי המפלגות האחרות. הם ראו בו ניסיון לזהות את המדינה כולה עם מפלגה אחת — מפלגה שאין לה אף רוב של קולות הבוחרים, ושאינה מייצגת אלא שליש האוכלוסייה.

אולם בן-גוריון לא הסתפק בכך. מבין כל עסקני מפא"י, היה המועמד הטבעי ביותר יוסף שפרינצק, שכיהן אז כיושב-ראש הכנסת, ושרכש לעצמו אמון ואהדה בלב כל המפלגות.

בן-גוריון לא רצה בשפרינצק. קודם כל, מפני ששפרינצק בא למפא"י מפלג הפועל הצעיר" (כמו חיים ארלוזורוב, אליעזר קפלן, לוי אשכול ופנחס לבון), בעוד שבן-גוריון וכל שותפיו באו מפלג "אחדות העבודה". שנית, מפני ששפרינצק היה בשנות הארבעים מתנגד מושבע לקו האקסביסטי של בן-גוריון, והצר את צעדיו פעמים רבות. בן-גוריון אינו שוכח פרט כזה לעולם.

לעומת שני נימוקים אלה היה לבן-גוריון נימוק אחד מצויין להצעת מועמדותו של יצחק בן-צבי. וזה בדיוק היה הנימוק שהרגיו את ראשי כל המפלגות האחרות.

כל ימי חייו היה יצחק בן-צבי נושא-כלים נאמן לדויד בן-גוריון. הוא היה כוכב-הלכת הראשי סביב השמש הבן-גוריונית עוד מן הימים הראשונים. לארץ בא כמה חודשים אחרי בוא בן-גוריון. כמוהו, למד באוניברסיטה של איסטנבול. כמוהו, עבר במלחמת-העולם הראשונה לארצות-הברית. כמוהו, התגייס לגדודים היהודיים בצבא הבריטי. כמוהו, היה מוכיר כללי של ההסתדרות. כאשר כיהן בן-גוריון כיושב-ראש הנהלת הסוכנות היהודית, כיהן בן-צבי כיושב-ראש החצר הלאומי (המוסד העליון של היישוב).

במשך למעלה מחמישים שנה של פעילות פוליטית משותפת, לא ידוע אף לא מיקרה אחד בו חלק בן-צבי על בן-גוריון.

נשיא כי יחטא

צנת מועמדותו של בן-צבי היתה, איפוא, ניסיון ברור של דויד בן-גוריון למסור
את ראשות-המדינה לד רק לבן מפלגתו, אלא לאדם המסור לו אישית בכל רמ"ח אבריו.

כמלים אחרות: היה זה ניסיון ברור להפוך את ראש-הממשלה עצמו לנשיא בפועל, באמצעות ירידו הקרוב ביותר.

על כן היה נטוש בכנסת קרב עקשני. אולם כאשר נסתבר כי אין רוב לשום מועמד

יצחק בן-צבי בצאתו לאפריקה: הרבה מעל לגיל הפנסיה